

Ірина Вітюк

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри педагогічних технологій та мовної підготовки

(Державний університет «Житомирська політехніка»)

Кухарьонук Світлана

старший викладач кафедри педагогічних технологій та мовної підготовки,

(Державний університет «Житомирська політехніка»)

НЕОЛОГІЗМИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Неологізми – це нові слова або словосполучення, які виникають в мові через потребу понятійного вираження нових реалій, ідей, предметів, явищ тощо. Водночас словотвір спирається на лінгвістичну, етнокультурну, етико-естетичну традицію, притаманну творцям. Для розкриття означеної теми було обрано пласт неологізмів, який сформувався у період 2014-2023 рр. у зв'язку з війною Росії проти України. Повномасштабне вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 р. поклало початок активному процесу словотворчості, який поширився і поза межі української мови. Частина неологізмів є якісно новими за змістом і формою, інші є переосмисленням уже готових понять, наповнення їх новими смислами.

В умовах війни неологізми з'являються через поєднання традиційних військових термінів з новими технологіями та методами ведення боротьби: «дрон» або «безпілотник», «гібридна війна», «інформаційна агресія» тощо.

У 2014 році із вторгненням російської федерації на територію Донецької та Луганської областей, з'являються поняття на позначення категорій людей, які виникають як малі соціальні групи: «сепари», «ватники». Так, «сепар» («сепар») походить від слова «сепаратист» і вживається стосовно людини, яка підтримує «утворення так званих народних республік та їх подальший вихід зі складу України» [11]. Сленговий неологізм «ватник», поширений в українській, російській, білоруській, латиській та литовській мовах, проте має деякі відмінності у лексичному значенні, відповідно до мови. В українській мові «ватником» («ватою») прийнято називати «людину, із (пост)радянською ментальністю, яка щиро не розуміє, для чого існує держава Україна» [12]. Набув нового значення термін «аватар», що отримав попередню актуалізацію завдяки входженню в світ попкультури із виходом у 2009 році однойменного фільму. Так на війні стали назвати військових у стані алкогольного сп'яніння [3].

Із Україною та подіями війни проти РФ пов'язана поява понять «кіборги» (героїчні захисники Донецького аеропорту (травень 2014-20 січня 2015 рр.) [2]) та «азовці» (воїни, які на межі людських можливостей обороняли «Азовсталь» у квітні-травні 2022 р.).

Цікавим з огляду на словотвір виявився процес переосмислення деяких топонімів. Так, у суспільній свідомості ще починаючи з 2014 року укоренилися поняття «поребрік»/ «запоребрік» як назва російської федерації. Своім походженням термін завдячує фразі окупанта з Санкт Петербургу, який відганяв

людей «за поребрик» – побутову для Санкт Петербургу назву бордюру [7]. Після 24 лютого 2022 р. відбулася наступна хвиля переосмислення назви країни-агресора, що відобразилася у кількох тенденціях. По-перше, у медіапросторі назву «росія» починають писати з малої літери, подекуди навіть першу літеру виділяючи більш дрібним щодо наступних літер шрифтом. У медіапросторі можна спостерігати дискурс щодо обґрунтування написання топоніма з малої літери на основі правил української мови і закріплення цієї зміни у чинному правописі, проте на даний момент цього не відбулося [6]. Наступна тенденція зумовлена посилення інтересу до історії України: повернення росії її історичної назви – московія, яка була офіційною до 1721 р. Із відповідною пропозицією 23 листопада 2022 р. було зареєстровано петицію на сайті президента [13]. Питання залишене до подальшого вивчення. Заслуговує на увагу також міфопоетичне переосмислення назви росії, зокрема, на основі ще одного неологізму – «орки», яким з перших днів повномасштабного вторгнення стали називати ворожу армію, – «мордор», «оркостан» [6].

Серед оригінальних неологізмів на особливе місце заслуговують, зокрема, «могилізація» («мобілізація на росії» [10], яка неминуче закінчиться смертю, а отже, могилою) [9], а також ряд слів, що означають знищення ворога: «байрактарити», «енлоїти», «джавелінтити», «стінгерити», «хаймарсити», «застугнути», «занептунити». Останні своїм походженням завдячують видам зброї, за допомогою якої ЗСУ нищить загарбників [4]. В англomовному світі на офіційному рівні з'явився термін «зукраїнити» («Ukrained») для позначення стану, в якому виявилася росія після нападу на Україну: «russia has been ukrained» [14].

Цілий пласт неологізмів пов'язаний із назвами зброї та військового обладнання, амуніції. Одяг військових виражають поняттями «мультик», «цифра», «піксель», «термуха», «педали» (взуття). Серед видів зброї можна назвати «калашмат», «покемон», «шайтан-труба» чи «весло». Із обладнання – «птічки», «очі», «ночніки» [8].

Окремо слід згадати поняття, якими стали позначати ворожу армію: «орки», «мордоряни», «московити», «ординці», «кацапи», «москалі», «рашисти», «русня» [6]. У цих назвах можна чітко простежити тенденцію до знелюднення, дегуманізації ворога, намагання передати вербально сутність людських істот, яка б відповідала їх вчинкам. Проте в українському медіапросторі побутує думка, що таким чином ми «розмиваємо образ ворога» і знецінюємо дії ЗСУ [5].

Інтернет платформа АрміяInform «створила словник неологізмів війни», куди внесені ряд понять, які можна об'єднати у категорії: 1) *нові реалії*: «аналоговнет» (щось, на думку росіян, унікальне, чого нема ніде, окрім росії); «іхтамнетити» (війська, яких там нема, але які потрібно знищувати); «рашизм» (російський фашизм); «рашисти» («русня», «свинособаки», «чмоні») (армія рф); 2) *слова, які розширили своє значення*: «бавовна» (вибухи в рф); «дискотека» (бойові дії); «мордор»; «орк»; 3) *слова (словосполучення)-меми*: «чорнобаїти», «шойгувати», «йти за російським кораблем» та ін. [1].

Поява неологізмів – закономірний процес у функціонуванні будь-якої мови. Неологізми можна вважати одним із свідчень розвитку мови, її актуальності, життєздатності і відповідності реаліям життя, яке постійно змінюється.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АрміяInform представляє словник неологізмів української мови. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://armyinform.com.ua/2022/07/20/armiyainform-predstavlyaye-slovnyk-neologizmiv-ukrayinskoyi-movy/?fbclid=IwAR3dAgMt97PuBusFAtE6kFyqIQ_9F_gg1-14P8Qg432SMS0PoStSibTRT9I
 2. Битва за Донецький аеропорт: хроніка подвигу, цифри, факти, значення та уроки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2022/01/20/bytva-za-doneczkyj-aeroport-hronika-podvygu-cyfyry-fakty-znachennya-ta-uroky/>
 3. Братушак О. Не бойові втрати. Про що мовчать Генштаб та Міноборони. Українська правда. 28 ЛЮТОГО 2017. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2017/02/28/7136689/>
 4. Волошин М. «Орки чорнобаїли, а ЗСУ їх відбандерили»: які цікаві неологізми з'явилися під час війни. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://24tv.ua/education/neologizmi-viyini-yaki-slova-zyavilisya-pislya-24-lyutogo-2022_n2273888
 5. Горлач П. «Не потрібно розмивати образ ворога»: Данілов закликав не називати росіян «орками», «руснею» чи «свинособаками». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://suspilne.media/346312-ne-potribno-rozmivati-obraz-voroga-danilov-zaklikav-ne-nazivati-rosian-orkami-rusneu-ci-svinosobakami/>
 6. Данильчук Д. Війна, що змінила мову: росія з малої літери, легітимізація матюків. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://chytomo.com/chomu-vsi-pyshut-rosiia-z-malenkoi-a-matiuky-staly-normoiu-u-zmi-sposterezhennia-linhvista/>
 7. Іванов П., Колосова В. Звідки взялось слово «поребрік», що таке «шольцити». Кропивницька філологиня – про слова, що виникли під час війни. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://suspilne.media/374492-mova-zavzdi-reague-na-kropivnicka-filologina-pro-slova-so-vinikli-pid-cas-vijni/>
 8. Кремень Т. Новітні сленгізми-неологізми – мовне віддзеркалення війни. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3490258-novitni-slengizmineologizmi-movne-viddzerkalenna-vijni.html>
 9. Мовні неологізми українців: «могілізація», «бавовна», «мопеди», «бледіна». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://suspilne.media/348110-dobrogo-vecora-everybody-cej-den-nastav-mi-pidgotuvali-pidbirku-golovnih-memiv-2022-roku/>
 10. Могилізація. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wiktionary.org/wiki/%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
 11. Сепар. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://myslovo.com/?dictionary=%D1%81%D1%94%D0%BF%D0%B0%D1%80>
 12. Слово «ватник» внесли в словник. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.volynpost.com/news/37703-slovo-vatnyk-vnesly-v-slovnyk>
 13. Шахворостова В. Офіційно перейменувати назву «росія» на «московія». Замінити термін «російський» на «московський», «російська федерація» на «московська федерація». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://petition.president.gov.ua/petition/170958>
- Urban Dictionary включив дієслово Ukrained – що воно означає. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3464887-urban-dictionary-vkluciv-dieslovo-ukrained-so-vono-oznacaє.html>